

Кучумова Н. В.,
Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького, м. Львів

СПОСОБИ УТВОРЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ У СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ МЕДИЧНІЙ ЛЕКСИЦІ

У статті розглянуто основні способи утворення неологізмів у сучасній англійській медичній термінологічній лексиці. Виявлено продуктивність певних моделей формування англійських медичних лексичних та фразеологічних інновацій.

Ключові слова: неологізми, медична лексика, словотворення.

В статье рассматриваются основные способы образования неологизмов в современной англоязычной медицинской терминологии. Определена продуктивность некоторых моделей формирования английских медицинских лексических и фразеологических инноваций.

Ключевые слова: неологизмы, медицинская лексика, словообразование.

The article highlights main ways of forming neologisms in modern English medical lexicon. The productive models of building medical lexical and phraseological innovations are determined.

Key words: neologisms, medical lexicon, word-building.

Динамічні зміни в лексиці сучасної англійської мови, невпинне збагачення його неологізмами є об'єктивними передумовами ретельного лінгвістичного вивчення шляхів та механізмів утворення цих лексичних новотворів. Поява неологізмів зумовлена як екстралінгвістичними чинниками (зміст суспільної свідомості, рівень суспільних потреб, поява нових реалій), так і інтралінгвістичними факторами (великі потенційні можливості оновлення мовних засобів, закладені у самій мові) [6, с. 9].

Вивченню неологізмів присвячені численні праці як вітчизняних лінгвістів (Гармаш О.Л., Єнікєєва С.М., Зацний Ю.А., Омельченко Л.Ф., Соколов В.В., Янков А.В. та ін.), так і зарубіжних науковців (Заботкіна В.І., Мотченко І.В., Маджаєва С.І., Несветайло Ю.М., Шиманек Б. та ін.). Безупинна поява нових слів у підмові медицини зумовлює актуальність їх ґрунтовного аналізу.

Об'єктом дослідження стали англійські неологізми сфери медицини у лексиці сучасної англійської мови. Предметом дослідження були особливості утворення медичних лексичних та фразеологічних інновацій.

Метою статті є аналіз основних способів утворення неологізмів у підмові медицини та виявлення продуктивних моделей їх формування.

Методом суцільної вибірки зафіксовано 772 новоутворених лексичних та фразеологічних одиниць у підмові медицини. Досліджуваний матеріал містить словникові статті англійських електронних словників неологізмів, англійські електронні періодичні медичні видання.

Аналіз корпусу неологізмів виявив, що новотвори підмови медицини, в основному, утворені традиційними способами: словоскладання; способом телескопії, афіксації; абрєвіації. Виявлені неологізми за структурою поділяємо на однокореневі терміни (315) та полікореневі терміни або термінологічні словосполучення (457). Відповідно до способу утворення досліджувані медичні неологізми можна класифікувати як: афіксальні, основа яких містить корінь та афікси: *paramedicalization* (тенденція надавати перевагу альтернативним методам лікування), *hospitalist* (медик, який практикує тільки в лікарні), *superinfector* (особа, яка є носієм інфекційного захворювання і свідомо розповсюджує його); складні слова, що містять не менше двох кореневих морфем: *andropause* («клімактеричний період» у житті чоловіка), *photomedicine* (міждисциплінарна галузь медицини, що займається вивченням та застосуванням світла для профілактики та лікування хвороб) та складнопохідні слова, що утворені складанням двох та більше основ, одна з яких утворена шляхом деривації: *photorejuvenation* (фотоомолодження – метод лікування шкіри, що використовує інтенсивне джерело освітлення або інші термальні або хімічні засоби для усування зморшок, спричинених фотостарінням), *neuropreservation* (кріоконсервація мозку), *apitherapist* (фахівець у галузі терапії, що використовує бджолину отруту як засіб лікування хвороб), *psychoergonomics* (вивчення чинників психологічної збалансованості стану людини); абрєвіатури: *SARS* (severe acute respiratory syndrome – гостре інфекційне захворювання, схоже на пневмонію, що супроводжується високою температурою, задишкою та кашлем); телескопізми: *globesity* (всесвітня епідемія ожиріння), *virtopsy* (віртуальна аутопсія, яка здійснюється за допомогою комп'ютерних технологій, що створюють детальне трьохвимірне зображення тіла людини); словосполучення: *robotic check-ups* (комп'ютерний дистанційний медичний огляд), *phage therapy* (використання вірусів-бактеріофагів для знищення бактерій, які є збудниками хвороби), *pharma food* (генетично модифіковані продукти харчування з фармакологічними складниками для зменшення холестерину, поліпшення пам'яті тощо), *genetic enhancement* (генетичне удосконалення).

Кількісний аналіз досліджуваної вибірки медичних неологізмів виявив, що серед них переважають терміни-словосполучення (457). Медичні термінологічні словосполучення (ТС) складаються із стрижневого слова, яке відображає родові поняття, та залежних компонентів, що позначають видові ознаки. Компоненти ТС перебувають в атрибутивному зв'язку. Стрижневий компонент, здебільшого, займає постпозицію. Атрибутивний компонент може бути виражений простим іменником: *breast thermography* (термомомаграфія – метод дослідження молочних залоз для виявлення проліферації), *space headache* (виснажливий біль голови у астронавтів під час перебування у космосі); етнонімом: *Hispanic paradox* (нижча за середню частота деяких

хронічних захворювань серед латиноамериканського населення, незважаючи на те, що багато з них живуть у доволі несприятливих соціально-економічних умовах), *Asian paradox* (нижча за середню частоту виникнення серцево-судинних захворювань у азіяців, незважаючи на високу частоту куріння); простим прикметником або дієприкметником: *electronic aspirin* (постійний імплантат для лікування мігрені, що поміщається у верхні ясна з того боку, де зазвичай у пацієнта виникає сильний біль), *fetal rights* (права людського ембріону на життя), *smart drug* (лікарський засіб, що покращує когнітивні здатності); *living bandage* (пов'язка, що виготовлена із клітин шкіри пацієнта); *weaponized anthrax* (форма сибірки, що має потужність біологічної зброї); *activated therapy* (альтернативний неінвазивний метод лікування раку, що використовує низькочастотний ультразвук або інфрачервоне випромінювання). Означальний елемент ТС може бути виражений групою слів, що є єдиним семантичним комплексом. Наприклад, поєднання іменника з іменником: *nature-deficit disorder* (несприймання стилю життя, позбавленого спілкування з природою), ініціально скороченого прикметника з іменником: *e-mail fatigue* (психічне виснаження, спричинене надмірною кількістю електронних повідомлень); словосполучення із внутрішнім синтаксисом: *hit-and-run nursing* (умови праці медсестер, що вимушені доглядати за більшою кількістю пацієнтів, доручаючи певні процедури малокваліфікованим помічникам), *good-for-you bacteria* (пробіотики – бактерії корисні для організму).

Структурний аналіз двокомпонентних термінів-словосполучень (ДТС) (393) виявив такі основні моделі: $N_1 + N_2$ (221): *milk brain* (відчуття дезорієнтації та сповільнення розумової діяльності), *dirt pill* (таблетка, що містить штами деяких бактерій для стимуляції імунної системи алергічних чи астматичних дітей); $A + N$ (132): *integrative medicine* (медицина, яка поєднує традиційні та нетрадиційні методи лікування), *bariatric surgeon* (хірург, що здійснює операції із зменшення шлунка пацієнтів із зайвою вагою); *handmade cloning* («аматорське» клонування); $PII + N$: *locked-in syndrome* (рідкісне захворювання, при якому ушкодження стовбуру головного мозку призводить до повного паралічу організму при повній свідомості і розумовій активності пацієнта), *unattached patient* (пацієнт, що перебуває на стаціонарному лікуванні і не має сімейного лікаря); Abbreviation + N: DNA profile (ДНК профіль або генетичний паспорт людини).

Менш численними у досліджуваній вибірці неологізмів є трикомпонентні (133) та чотирикомпонентні (31) терміни-словосполучення. Вони побудовані на основі ДТС, в основному, шляхом їх повторного означення за такими основними моделями: $N_1 + N_2 + N_3$: *laser skin rejuvenation* (лазерне омолодження шкіри), *information fatigue syndrome* (втома і стрес, спричинені надмірним об'ємом інформації); $A + N_1 + N_2$: *sedentary death syndrome* (різке зростання смертності внаслідок нездорового способу життя), *irritable male syndrome* (дратівливість у чоловіків, спричинена раптовим падінням рівня тестостерону, особливо під дією стресу), *white coat effect* (зростання тиску крові пацієнта у присутності лікаря або у зв'язку з перебуванням у клініці); *ovarian tissue cryopreservation* (криоконсервація яйників); *social jet lag* (втома і порушення сну через неможливість зміни біоритмів); $A_1 + A_2 + N$: *human reproductive cloning* (репродуктивне клонування людини), *persistent vegetative state* (постійний вегетативний стан – відсутність ментальної активності спричинена порушенням головного мозку); $PII + N_1 + N_2$: *hurried child syndrome* (стан дитячого організму, що переважаний завданнями дорослих для досягнення успіхів у навчанні), *toasted skin syndrome* (висип на шкірі, спричинений тривалою дією тепла, що випромінює комп'ютер); $N_1 + N_2 + N_3 + N_4$: *attention deficit hyperactivity disorder* (синдром дефіциту уваги та гіперактивності). Слід зазначити, що із збільшенням кількості визначальних елементів термін стає громіздкий і часто перетворюється на аббревіатуру: *auditory brain stem implants* (ABIs) – мозковий слуховий імплантат.

Продуктивним способом творення медичних неологізмів є афіксація – приєднання префіксів та суфіксів до коренів або основ. Афіксальні медичні неологізми утворюються за допомогою морфем за словотворчими моделями, які є у мовній системі. Наприклад, *andrologist* (лікар, що займається проблемами здоров'я чоловіків, особливо їх репродуктивної системи); *rawism* (сироїдіння – система харчування, яка повністю виключає вживання їжі, що піддається тепловій обробці), *surgicalist* (хірург, що працює виключно в лікарні); *on-call-ogist* (лікар, що часто працює по виклику); *intensivist* (лікар відділення невідкладної медичної допомоги); *thrifter* (ВІЛ-інфікований пацієнт без жодних симптомів хвороби); *wobbler* (пацієнт із ураженою вестибулярною системою); *prehypertension* (дещо вищий від нормального кров'яний тиск, який без лікування може призвести до гіпертонії), *overprescription* (прописування надмірної кількості лікарських засобів).

Слід зазначити, що значна кількість медичних неологізмів побудована за допомогою афіксоїдів – словотворчих елементів, що проходять стадію формування. Як зазначає Єнікєєва С.М., висока вербокреативна активність нових афіксоїдів: (*bio-*, *cyber-*, *info-*, *-nomics*, *tele-*, *-holic*, *techno-*) робить ймовірним їх перехід до розряду нормативних афіксів [2, с. 19]. У досліджуваній вибірці найпродуктивнішими афіксами є префікси *bio-*, *cyber-*, *super-*, *cryo-*, *nano-*, та суфікси – *-mania*, *-phobia*, *-phobe*. Наприклад, *bio-computer* (біокомп'ютер – пристрій для обчислення на рівні ДНК), *bioinformatics* – (біоінформатика – наука, що займається обробкою даних, пов'язаних із розшифруванням генома людини, зокрема, для розробки нових ліків), *biomanufacturing* (виробництво біофармацевтичних засобів за допомогою генної інженерії), *biobank* (біобанк – сховище біоматеріалів для проведення досліджень із проблеми залежності захворювань людини від особливостей генетичного складу людей, що належать до різних расових і етнічних груп), *cyberchondriac* (людина, яка вважає, що вона має симптоми певної хвороби, оскільки про такі пишуть на сайті, присвяченому здоров'ю), *superbug* (штучно добутий вірус, що надзвичайно стійкий до антибіотиків), *supertaster* (людина з надзвичайно розвиненим відчуттям смаку), *cryopreservation* (криоконсервація – низькотемпературне збереження живих біологічних об'єктів із можливим відновленням їх біологічних функцій після розморожування), *cryonics* (кріоніка – наука, що вивчає збереження людей, ембріонів або тварин при низьких температурах, як правило при температурі кипіння рідкого азоту -196°C, до настання біологічної смерті), *nanomedicine* (наномедицина – використання

нанотехнологій у медицині), *nanobiopharmaceuticals* (нанобіофармацевтики – макромолекули протеїнів і пептидів із наночастинками та дендримерами з потужною біологічною активністю), *nanonephrology* (нанонепрологія – галузь наномедицини, що використовує нанотехнології для діагностики, лікування та профілактики хвороб нирок), *infomania* (нездоровий психічний стан людей, які працюють з комп'ютерами), *germophobia* (патологічний страх перед мікробами), *chronophobia* (патологічний страх швидкоплинності часу).

Характерним способом утворення неологізмів у підмові медицини є телескопія – злиття двох усічених основ слів, або поєднання повної основи з усіченою, у результаті якого утворюється нове слово, яке повністю або частково поєднує значення всіх його структурних компонентів. У результаті дослідження утворення телескопічних медичних неологізмів можна виділити ряд моделей. Продуктивною моделлю формування телескопізмів є $ab + cd = ad$: злиття початкового «уламка» (апокопи) одного слова з кінцевим «уламком» (аферезою) другого, наприклад: *pharmer* (*pharmacy + farmer*) – людина або організація, які займаються одержанням медично активних речовин шляхом біотехнологій; *cosmeceuticals* (*cosmetic + pharmaceuticals*) – препарати, що поєднують лікувальні властивості з косметичними; *surgiholic* (*surgery + alcoholic*) – людина, яка постійно вдається до пластичних операцій; *diabesity* (*diabetes + obesity*) – діабет, спричинений надмірною вагою; стан пацієнта, у якого спостерігається і діабет, і надмірна вага. Іншою продуктивною моделлю утворення телескопічних лексем є злиття апокопи одного слова з повною основою іншого: $ab + cd = acd$. Наприклад: *psychache* (*psychological + ache*) – надзвичайно сильний психологічний біль, *reprogenetics* (*reproductive + genetics*) – використання генетичних технологій для зміни і контролю репродуктивної функції людини, *obesogenic* (*obese + genic*). Слід зазначити незначну кількість телескопізмів, які створені шляхом поєднання повної форми першого слова з аферезою другого слова, тобто за моделлю: $ab + cd = abd$. Наприклад: *flunami* (*flu + tsunami*), *nursebot* (*nurse + robot*).

Варто відзначити роль медичних телескопічних неологізмів у формуванні словотворчих елементів. З'явилось чимало напівафіксів шляхом виділення осколків (як правило кінцевих), що входять до складу телескопізма, які беруть участь у створенні цілої низки новоутворень за аналогією до слова-зразка [2, с. 181]. Усічені компоненти слова-злитка концентрують зміст, що відображений у похідному слові. Наприклад: *-holic* (від *alcoholic*): (*celloholic* – особа, надмірно захоплена мобільними телефонами; *dietholic* – людина, яка надто переймається дієтами; *netaholic* – особа, яка надто захоплюється пошуком інформації в інтернеті); *-orexia* (від *anorexia nervosa* – патологічне прагнення схуднення шляхом відмови від їжі та булімії): *bigorexia* – психічний розлад, при якому культурист безпідставно вважає себе фізично недосконалим, *carborexia* – патологічне бажання мінімізувати споживання вуглецю, *bleachorexia* – патологічна пристрасть до відбілювання зубів, *drunkorexia* – споживання алкоголю замість їжі для того, щоб позбутись зайвих калорій); *-orexic* (від *anorexice*): (*bigorexic*, *carborexic*, *drunkorexic*, *bleachorexic*) [3, с. 41].

Для нових термінів у підмові медицини типовою є аббревіація – створення одиниць вторинної номінації, в основі якого скорочення повного джерела мотивації. Функціонування аббревіатур у медичній термінології є виявом закону економії мовних засобів, тобто забезпечення передавання максимуму інформації за одиницю часу. Серед досліджуваних термінів-неологізмів виявлено ініціальні скорочення (редуковані до початкової літери), апокопи (збереження початкового складу) та скорочення початкового та кінцевого елементів вихідного слова. Прикладами ініціальних скорочень є елементи *e-* (від *electronic*), *i-* (від *information*), аббревіатури та акроніми: *e-thrombosis* (утворення тромбів, спричинене тривалим сидінням біля комп'ютера), *i-biology* (використання інформаційних технологій для нових біологічних відкриттів і для інтенсифікації співпраці між науковцями), *ICU psychosis* (психічний розлад, що супроводжується галюцинаціями та втратою орієнтації у пацієнта, що знаходиться на лікуванні у відділенні інтенсивної терапії (*intensive care unit*)), *eICU* (медичний центр, що уможливорює дистанційний контроль, діагностику та лікування пацієнтів із психічним розладом, який характеризується дезорієнтацією та галюцинаціями), *T-ray* (електромагнітне випромінювання з терагерцовою частотою (трильйон циклів за секунду), схоже на рентгенівське випромінювання, що може проникати крізь тверді речовини і використовується для ідентифікації молекул і речовин); *DNA fingerprint* (аналіз структури ДНК), *IT rage* (патологічний гнів, направлений на комп'ютерну техніку, у працівників, що нездатні справитись із новітніми інформаційними технологіями). Прикладами апокопи є лексеми *rehab* ← *rehabilitation*, *detox* ← *detoxication*, *biotech* ← *biotechnology*, *lipo* ← *liposuction*, *neuro* ← *neuropreservation*: *drug rehab* (психотерапевтичне лікування залежних від психоактивних речовин, алкоголю, наркотичних препаратів), *detox clinic* (center) (клініка для наркозалежних пацієнтів), *detox ward* (кімната детоксикації у лікарні), *biotech food* (генетично модифікована їжа), *laser lipo* (лазерна ліпосакція – косметична хірургічна операція з видалення жиру з різних частин тіла). Виявлено терміни, що містять скорочення початкового та кінцевого елементів початкового слова: *man flu* (*flu*← *influenza*) (сильна застуда, яка чоловіками помилково вважається грипом), *bird flu* (пташиний грип). Як зазначає Єнікеева С. М., заміна лексичної одиниці «більш економним кодом» сприяє не лише раціоналізації мовленнєвої діяльності, але й оптимізації словотворчих процесів. Редукована одиниця може використовуватись як рівноцінний субститут прототипової лексеми, брати участь у створенні складноскорочених слів, та може перетворюватись із часом на словотворчий афікс. Зростання кількості аббревіатур обумовлюється інформаційною ємкістю, зручністю вимови та запам'ятовування медичного терміна [4, с. 15].

Таким чином, аналіз неологізмів підмови медицини виявив, що для нової медичної термінології найбільш характерні полілексемні терміни, серед яких переважають двокомпонентні терміни-словосполучення за такими найпродуктивнішими моделями утворення: $N + N$, $A + N$. Домінування термінів-словосполучень обумовлюється намаганням виокремити характерну ознаку родового поняття. Серед монолексемних термінів найбільш поширені афіксальні новотвори та телескопізми з такими характерними моделями формування: $ab + cd = ad$ та $ab + cd = acd$.

Література:

1. Єнікєєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця XX – початку XXI століть): дис. ... докт. філол. наук: 10.02.04 / С. М. Єнікєєва. – Київ, 2011. – 33 с.
2. Зацний Ю. В. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу / Ю. В. Зацний – Львів : ПАІС – 2007. – 228 с.
3. Кучумова Н. В. Телескопійні неологізми в англомовній медичній лексиці / Н. В. Кучумова // Наукові записки. Серія «філологічна». – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія». – Вип. 36 – 2013 – С. 39-42.
4. Маджаєва С. И. Медицинские терминосистемы: становление, развитие, функционирование: дис. ... докт. филол. наук: 10.02.19 / С. И. Маджаєва. – Волгоград, 2012. – 39 с.
5. Несветаило Ю. Н. Неологизмы и окказионализмы как конститuentы лексического макрополя современного английского языка: системный и словообразовательный аспекты: дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Ю. Н. Несветаило. – Ростов-на-Дону, 2010. – 18 с.
6. McFedries P. Archives [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.logophilia.com/WordSpy>
7. Quinion M. In Brief [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.wordwidewords.org>
8. Rice University Neologisms database [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ruf.rice.edu/~kemmer/Words04/neologisms/s.html#s>